

Filosofi B/C, valgfag

Vejledning

Undervisningsministeriet
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet
Gymnasiekontoret, marts 2019

Vejledningen præciserer, kommenterer, uddyber og giver anbefalinger vedrørende udvalgte dele af læreplanens tekst, men indfører ikke nye bindende krav. Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

Følgende ændringer er foretaget i vejledningen i marts 2019:

Der er, udover sproglige rettelser, lavet præciseringer inden for:

- Afsnit 3.3: Om digitale kompetencer
- Afsnit 3.4: Om studieretningsprojektet og filosofi
- Afsnit 4.2.1: Om prøvens bilagsmateriale (C-niveau)
- Afsnit 4.2.2: Om prøvens bilagsmateriale (B-niveau)

Indholdsfortegnelse

1. Identitet og formål	3
1.1. Identitet	3
1.2. Formål	3
2. Faglige mål og fagligt indhold	4
2.1. Faglige mål	4
2.1.1. Filosofi C	4
2.1.2. Filosofi B	6
2.2. Kernestof	8
2.2.1. Filosofi C	8
2.2.2. Filosofi B	9
2.3. Supplerende stof	11
2.4. Omfang	12
2.4.1. Filosofi C	12
2.4.2. Filosofi B	12
3. Tilrettelæggelse	12
3.1. Didaktiske principper	12
3.2. Arbejdsformer	14
3.2.1. Filosofi C	14

3.2.2. Filosofi B	15
3.3. It	17
3.3.1. Særligt for filosofi B.....	17
3.4. Samspil med andre fag.....	18
4. Evaluering.....	19
4.1. Løbende evaluering.....	19
4.2. Prøveform	19
4.2.1. Filosofi C	19
4.2.2. Filosofi B	21
4.3. Bedømmelseskriterier.....	22

1. Identitet og formål

I denne vejledning behandles både filosofi C og filosofi B, der begge er valgfag. Store dele af de to læreplaner er enslydende, mens afsnit med store forskelle behandles separat.

I filosofi C er der 75 undervisningstimer, mens der på filosofi B er 200 undervisningstimer.

B-niveau kan læses som et samlet forløb fra 0 til B eller som overbygning til C-niveau. Time-tallet er i dette tilfælde 125. I den sammenhæng kan holdet være sammensat af elever fra forskellige hold og undervisningen må da tilrettelægges under hensyntagen til, hvilket stof eleverne fra de forskellige hold har beskæftiget sig med i undervisningen. Det kan være en udfordring at tilrettelægge undervisningen for elever, som på denne måde har forskellige forudsætninger mht. gennemgået stof, men det er i den situation vigtigt at være opmærksom på, at undervisningen generelt skal være styret af de faglige mål og ikke af bestemte pensumkrav.

Læreplanen gælder alle skoleformer, og derfor menes med "elever" både elever og kursister.

1.1. Identitet

Faget filosofi beskæftiger sig med filosofiske problemer og filosofisk argumentation. Filosofi behandler spørgsmål, som er grundlæggende for den menneskelige tilværelse og for alle fag og videnskaber. Det er filosofiens væsen, på tværs af de faglige og videnskabelige grænser, at stille stadig dybere spørgsmål og at reflektere kritisk over mulige svar og argumenter. Faget anlægger såvel et systematisk som et idéhistorisk og et aktualiserende perspektiv på sine problemstillinger.

Formuleringen *Faget anlægger såvel et systematisk som et idéhistorisk og et aktualiserende perspektiv på sine problemstillinger* skal ses som en åbning – ikke en indskrænkning. Det aktualiserende perspektiv kan f.eks. anlægges ved at inddrage cases og løsningsforslag med relation til elevernes livs- og erfaringsverden. Læreplanen lægger desuden op til en vis frihedsgrad, hvor den konkrete undervisning i filosofi kan tones i mere eller mindre idehistorisk retning.

Da valgfaget findes på flere gymnasiale uddannelser, er det vigtigt, at man i undervisningen sørger for at tone valget af filosofiske problemstillinger og cases i forhold til den pågældende skoleforms identitet og formål.

1.2. Formål

Eleverne skal tilegne sig viden om, kundskaber om og kompetencer til at genkende, behandle og diskutere filosofiske problemstillinger og teorier, der har været og er konstituerende for menneskers kulturer. Filosofifaget præsenterer bærende forestillinger og centrale metoder i de grundlæggende menneskelige og videnskabelige tilgange til verden. Faget fremmer således forståelsen af, hvorledes filosofiske menneske- og virkelighedsopfattelser er involveret i humanistiske og samfunds- og naturvidenskabelige fag, og understøtter elevernes udvikling af studiekompetence. Eleverne sættes i stand til at analysere og forholde sig til forskellige former for viden og værdier i det globale videnssamfund. Herigennem skærpes den enkelte elevs evne til selvstændig kritisk argumentation som et tænkende, oplyst og myndigt menneske. Faget medvirker således til udviklingen af demokratisk medborgerskab og elevernes almendannelse.

Det er selvsagt ikke meningen, at eleverne skal kunne genkende og behandle samtlige filosofiske problemstillinger, de støder på, men kun dem, som de gennem undervisningen har erhvervet forudsætninger for at genkende.

Endvidere skal der opnås en vis indsigt i de filosofiske aspekter af, hvad der er karakteristisk for de forskellige vidensområder, og hvilken status denne viden har. Dermed opstår diskussionen om, hvilke former for viden der gør sig gældende inden for og på tværs af videnskabsområderne.

I formålet ligger en hensigt om, at eleverne sættes i stand til at forholde sig til forskellige former for værdier og viden, herunder etiske aspekter af f.eks. menneske-, samfunds-, teknologi- og natursyn i det globale samfund.

2. Faglige mål og fagligt indhold

Det er vigtigt at være opmærksom på, at det er de faglige mål som udgør rammen for arbejdet i faget, ligesom disse udgør bedømmelseskriterierne ved eksamen.

2.1. Faglige mål

2.1.1. Filosofi C

Eleverne skal kunne:

- *identificere og redegøre for filosofiske problemstillinger, cases og løsningsforslag af klassisk eller hverdagsagtig karakter*

Undervisningen tilrettelægges således, at eleverne kan tilegne sig viden, der sætter dem i stand til at identificere og redegøre for filosofiske problemstillinger, cases og løsningsforslag af klassisk eller hverdagsagtig karakter. At de filosofiske problemstillinger, cases og løsningsforslag skal være af klassisk eller hverdagsagtig karakter, skal ikke nødvendigvis forstås som et modsætningsforhold. Ofte er den hverdagsagtige problemstilling et eksempel på et klassisk filosofisk problem. Med hverdagsagtig menes her et bredt spektrum af problemstillinger, som på forskellig vis knytter sig til elevernes erfaringsverden. I et tematforløb kan stoffet behandles med udgangspunkt i et eller flere klassiske filosofiske problemer, hvor hverdagsagtige cases og løsningsforslag blot bruges til at belyse de traditionelle positioner. Men det er også oplagt mere induktivt at lade undervisningen tage udgangspunkt i de hverdagsagtige problemstillinger, cases og løsningsforslag, som de klassiske positioner derefter appliceres på.

Som del af arbejdet indgår også overvejelser om andres og eventuelt elevernes egne løsningsforslag.

- *indgå i en fagligt funderet diskussion om filosofiske positioner og teorier*

Undervisningen tilrettelægges således, at eleverne tilegner sig evnen til at diskutere og vurdere de filosofiske positioner og teorier, der gennemgås, dog med forbehold for disse positioners og teoriers varierende sværhedsgrad.

- *demonstrere viden og kundskaber om filosofiske problemstillinger og teorier vedrørende fundamentale opfattelser af menneske, samfund, teknologi og natur inden for såvel praktisk som teoretisk filosofi*

Elevernes færdigheder afhænger af de i undervisningen gennemgåede temaforløb.

Mennesket ses inden for den praktiske filosofi som et aktivt handlende og vurderende væsen. Til praktisk filosofi regnes bl.a. disciplinerne etik, æstetik, politisk filosofi, retsfilosofi og religionsfilosofi.

Den teoretiske filosofi beskæftiger sig med mennesket som et iagttagende, erkendende og tænkende væsen. Til teoretisk filosofi hører bl.a. metafysik, erkendelsesteori, videnskabsteori, logik og argumentationsteori.

– *demonstrere et elementært kendskab til filosofiske problemers, begrebers og teoriers idéhistoriske og systematiske sammenhæng og udvikling*

Den idéhistoriske vinkel skal være med til at fremme en sammenhæng og systematik i tiltagelsen af den filosofiske mangfoldighed for eleverne. Inddragelsen af idéhistorie i de faglige mål for filosofi skal ikke ses som en reduktion af fagets kerne. Målet er at skabe et større overblik, hvilket f.eks. kan tilvejebringes ved en kronologisk opbygget læsning af primærtetekster i forbindelse med et eller flere tematiske forløb.

– *forstå og anvende filosofiske begreber og distinktioner*

På samme måde skal evnen til at håndtere begrebslige definitioner og distinktioner opøves gennem beskæftigelse med de gennemgåede temaer. Denne evne til at afklare og afgrænse begrebers betydning og til at være præcis er en generel evne, der efter opøvelsen står til rådighed for eleven også i andre sammenhænge. Den konkrete distinktion, der bliver behandlet i en given sammenhæng, vil ofte være relevant også i andre sammenhænge. F.eks. vil kendskabet til distinktionen kvalitativ/numerisk identitet være en fordel i mange filosofiske diskussioner.

– *udvise elementært kendskab til argumentationsteori*

Et elementært kendskab til argumentationsteori kan eksempelvis indbefatte eksempelvis evnen til at kunne identificere et arguments enkeltdele ud fra Toulmins argumentmodel, slutningsformer som induktion, deduktion og abduktion samt et basalt kendskab til syllogismens slutningsform, herunder begreberne gyldighed og holdbarhed. Desuden kan man komme ind på nogle af de klassiske argumenttyper og fejlslutninger, som f.eks. *reductio ad absurdum*-argumentet, glidebaneargumentet, *argumentum ad hominem*, cirkelslutninger, den naturalistiske fejlslutning m.v.

– *genkende og redegøre for samt vurdere etiske problemstillinger*

Eleverne skal tilegne sig evnen til at genkende og redegøre for forskellige etiske problemstillinger, i forbindelse med klassiske etiske problemstillinger, samt når de ser dem i hverdagsagtige cases. Desuden skal de kunne forholde sig til disse problemstillinger med udgangspunkt i forskellige etiske positioner, f.eks. regeletik, sindelagsetik og konsekvensetik - og forholde sig til disse positioners muligheder og begrænsninger set i lyset af den konkrete etiske problemstilling eller case.

– *skelne mellem forskellige vidensformer, sådan som de gør sig gældende på tværs af og inden for de forskellige fag og videnskabsområder*

Det er et fagligt mål, at eleverne bliver bevidste om de vidensformer, der gør sig gældende i og på tværs af de forskellige faglige og videnskabelige hovedområder. I videnssamfundet, hvis grundlag ofte er inter- og transdisciplinært, er de traditionelle grænser og sondringer mellem hovedområder i opbrud. Evnen til at sondre mellem vidensformer og -idealier bli-

ver derfor mere påtrængende. Der lægges med bemærkningerne om vidensformer op til, at man viser, hvordan afgrænsningen mellem fakulteterne henviser til deres betoning af forskellige metoder, typer af empiri samt forskellige erkendelsesrationaler (formål).

Man lærer noget om forskellige former for viden og deres langt mere komplicerede indbyrdes forhold ved at gå efter forskelle og ligheder i de bærende forklaringsstrategier.

Behandlingen af vidensformer med ligheder og forskelle kan ske i et særskilt temaforløb eller løbende under afviklingen af andre forløb.

– *behandle problemstillinger i samspil med andre fag*

Da filosofi beskæftiger sig med en bred vifte af kulturelle produkter og en række almene overvejelser, er det oplagt for faget at samarbejde med andre fag. Mulighederne herfor vil dog afhænge af skoleform. Samspillet kan både foregå i den daglige undervisning ved at tone forløbene til f.eks. klassens studieretning, aktuelle samfundsforhold eller elevens særlige interesser, eller mere konkret i forbindelse med arbejdet med SRP eller SSO.

– *demonstrere viden om fagets identitet og metoder*

Eleverne skal blive bevidste om, at faget omfatter forskellige genrer, traditioner og tankeformer, men også om at en række gennemgående træk er karakteristiske for faget som helhed – f.eks. et krav om rationel begrundelse af handlinger og påstande, en bestræbelse på at afdække og ekspliciterer bagvedliggende forudsætninger, fokus på de mest grundlæggende og almene forhold ("sokratiske spørgsmål"), og en beskæftigelse med normative og ikke bare deskriptive spørgsmål.

Fagets metoder kan med fordel behandles som en del af flere temaforløb med andre hovedtemaer. Det kan gøres ved at fokusere på hvordan forskellige filosoffer benytter begrebsanalyse (hvordan de forsøger at indkredse nødvendige og tilstrækkelige betingelser, undersøger hverdagsforståelser eller traditionelle opfattelser af et begreb eller beskriver det fænomen som begrebet betegner), hvordan de opbygger deres argumentation (om de går ud fra et princip, en konkret erfaring eller anlægger en helhedsbetragtning), og hvordan de afvejer forskellige typer af grunde, f.eks. hverdagserfaringer, videnskabelige resultater og logiske overvejelser. For så vidt som filosofi- og idéhistorie også hører med til faget, bør eleverne gøres opmærksomme på den rolle humanistiske metoder (hermeneutik, tekstanalyse, kildekritik) spiller for forståelsen af de filosofiske tekster.

2.1.2. Filosofi B

Eleverne skal kunne:

– *genkende, redegøre for og analysere filosofiske problemstillinger, cases og løsningsforslag af klassisk, samfundsmæssig eller hverdagsagtig karakter*

Dette faglige mål er udfoldet under beskrivelsen af C-niveau, men bemærk at der på filosofi B stilles krav om at eleven tillige skal kunne 'analysere'. Dette betyder at de udover en forståelse af de filosofiske problemstillinger, cases og løsningsforslag kan forholde sig til den filosofiske argumentations opbygning, sammenhæng og samspil med andre filosofiske positioner med relevans for det behandlede tema (jf. det faglige mål om at eleverne skal *udvise kendskab til argumentationsteori og logik*).

– *demonstrere overblik over og forholde sig til en udfoldet filosofisk argumentation i én længere tekst (tekstuddrag)*

Som en del af progressionen mellem C- og B-niveau indgår kravet om sammenhængende fordybende tekstlæsning. (jf. læreplanens punkt 3.2. Arbejdsformer, hvor der angives et krav om læsning af *én længere filosofisk tekst (20-40 sider, afhængig af tekstens karakter)*).

Det vil være naturligt at lade den længere tekst indgå som integreret del af et gennemgåede temaløb.

Vigtigt er det, at den valgte filosofiske position eller problemstilling bliver læst som et sammenhængende uddrag i modsætning til den sædvanlige læsning, der ofte foretages ud fra meget 'klippede', ret kortfattede uddrag af en given tekst.

Mulighederne er mange. Af begrænsning er definitionerne af 'filosofisk primært tekst' og 'sekundær litteratur', således som de er beskrevet i læreplanens pkt. 3.1. Didaktiske principper, og at der er tale om en filosofisk position eller problemstilling. F.eks. er uddrag på 20-40 s. af Platons Staten med fokus på vogterne en mulighed i et emne om politisk filosofi, eller et uddrag fra Thorsten Thuréns bog: Videnskabsteori for begyndere i et forløb om videnskabsteori og forklaringsformer.

– *indgå i en fagligt funderet diskussion om filosofiske positioner og teorier*

Jf. beskrivelsen på C-niveau.

– *behandle og diskutere filosofiske problemstillinger eller cases belyst ved materiale fra nyeste tid (seneste 20 år)*

Det er vigtigt at fastholde, at filosofi som disciplin arbejder med både klassiske og moderne tekster. Ofte vil de filosofiske problemstillinger være tidløse – grænser for erkendelse, sandhedsbegrebet, rigtigt og forkert etc. – men behandlingen af de filosofiske problemer og ideer er selvfølgelig bundet til bestemte steder og perioder. Derfor er det også et krav i målene for faget på B-niveau, at materiale fra nyeste tid (her defineret ved de seneste 20 år) indgår i mindst én af de behandlede filosofiske problemstillinger. Tilsvarende gælder, at den *elementære filosofi- og idéhistoriske oversigt over de forskellige perioder* også skal omfatte *nyeste tid*. I den forbindelse kan det være relevant at inddrage engelsksprogede tekster i et mindre omfang.

– *demonstrere viden og kundskaber om filosofiske problemstillinger og teorier vedrørende fundamentale opfattelser af menneske, samfund, teknologi og natur inden for såvel praktisk som teoretisk filosofi*

Jf. beskrivelsen på C-niveau.

– *demonstrere et kendskab til filosofiske problemers, begrebers og teoriers idéhistoriske og systematiske sammenhæng og udvikling*

Jf. beskrivelsen på C-niveau.

– *redegøre for og vurdere etiske aspekter ved personlige, sociale og videnskabelige problemstillinger*

Jf. beskrivelsen på C-niveau, men på B-niveau stilles tillige krav om, at eleverne ikke blot genkender, redegør for samt vurderer - isolerede - etiske problemstillinger, som på C-niveau, men at eleverne på et mere abstrakt plan kan redegøre for og vurdere personlige, sociale og videnskabelige problemstillinger etisk.

- *forstå og anvende filosofiske begreber, distinktioner og definitioner*

Jf. beskrivelsen på C-niveau, men på B-niveauet tilføjes tillige 'definitioner' under dette punkt. Med dette forstås en høj grad af præcision i elevernes forståelse og anvendelse af begreber og distinktioner.

- *udvise kendskab til argumentationsteori og logik*

Dette faglige mål er delvist udfoldet under beskrivelsen af C-niveau, men B-niveauet rummer et højere krav til omfanget, hvilket i praksis udmønter sig en mindre grad af valgfrihed. At eleverne skal kunne udvise kendskab til argumentationsteori og logik vil således sige, at de både er i stand til at identificere et arguments enkeltdele, eksempelvis ud fra Toulmins argumentmodel, og kender til den syllogistiske slutningsform, herunder besidder evnen til at vurdere om et argument er holdbart eller ej, samt om det er logisk gyldigt. Der til kommer evnen til at klart at skelne mellem induktive og deduktive slutninger samt et kendskab til nogle af de klassiske fejlslutninger (jf. eksempler herpå under beskrivelsen for C-niveauet).

- *indgå i en fagligt funderet diskussion om en behandlet filosofisk problemstilling af klassisk eller hverdagsagtig karakter*

I forbindelse med de enkelte tematiske forløb trænes eleverne løbende i at diskutere og vurdere relevante filosofiske problemstillinger ud fra deres nytilegnede viden om nogle af de forskellige filosofiske positioner og begreber, som er i spil inden for det behandlede tema. Det er desuden oplagt, at eleverne folder dette læringsmål helt ud i forbindelse med det obligatoriske projektforsøg.

- *skelne mellem forskellige vidensformer og vidensnormer, sådan som de gør sig gældende på tværs af og inden for de forskellige fag og videnskabsområder*

Jf. beskrivelsen på C-niveau.

- *formulere og formidle resultatet af en fordybelse i en filosofisk problemstilling af enten klassisk eller innovativ karakter i forbindelse med et projektarbejde*

Som udfoldet under 3.2. Arbejdsformer, skal eleverne på B-niveau udarbejde et projekt i faget, hvor de arbejder med at formulere og formidle filosofiske problemstillinger. I dette arbejde kan der arbejdes med udviklingen af innovative løsningsforslag.

- *behandle problemstillinger i samspil med andre fag*

Jf. beskrivelsen på C-niveau.

- *demonstrere viden om fagets identitet og metoder.*

Jf. beskrivelsen på C-niveau.

2.2. Kernestof

2.2.1. Filosofi C

Gennem kernestoffet skal eleverne opnå faglig fordybelse, viden og kundskaber. Kernestoffet er:

- *væsentlige problemstillinger og temaer inden for teoretisk og praktisk filosofi*

For at opfylde de faglige mål kræves såvel kernestof som supplerende stof. Kernestoffet kan ikke ses isoleret fra de faglige mål, som de er formuleret i punkt 2.1

Dette første punkt i læreplanens punkt 2.2 formidler et spredningskrav: Der skal undervises i både teoretisk og praktisk filosofi.

- *grundlæggende filosofiske diskussioner, der knytter sig til opfattelser af menneske, samfund, teknologi og natur*

I det efterfølgende punkt, *grundlæggende filosofiske diskussioner, der knytter sig til opfattelser af menneske, samfund, teknologi og natur*, formuleres endvidere et emnemæssigt spredningskrav, idet undervisningen bør omfatte diskussioner, som knytter sig til både menneske, samfund, teknologi og natur. Et temaforløb vil som regel dække flere filosofiske discipliner, og ofte vil det omfatte filosofiske diskussioner, der overskrider grænserne mellem de nævnte emner (opfattelser af menneske, samfund, teknologi og natur).

- *centrale filosofiske begreber og positioner*
- *elementære argumentationsteoretiske begreber*
- *en elementær filosofi- og idéhistorisk oversigt over væsentlige perioder, herunder antikken, oplysningstid og moderne tid.*

For de efterfølgende kernestofpunkter om *centrale filosofiske begreber og positioner* samt *elementære argumentationsteoretiske begreber* gælder, at disse begreber og positioner ikke nødvendigvis skal gennemgås i et særskilt tematisk forløb. Eleverne skal blot ved undervisningens ophør have et kendskab til disse. Dette gælder også for den filosofi- og idéhistoriske oversigt: Eleverne skal blot ved undervisningens ophør have tilegnet sig et elementært overblik over de væsentligste perioder, som de er nævnt i læreplanen. Kendskabet kan således tilegnes enten ved et særskilt filosofi- og idéhistorisk forløb eller i forbindelse med et eller flere af de gennemgåede temaforløb.

Der kan indgå materiale på engelsk samt, når det er muligt, på andre fremmedsprog.

Der kan i undervisningen inddrages materialer på andre sprog end dansk, hvilket på alle hold omfatter engelsk. Der skal selvfølgelig tages hensyn til materialernes sværhedsgrad, da det nødtigt skal hindre en faglig progression hos den enkelte grundet manglende sprogkundskaber. Der kan på det enkelte hold om muligt også inddrages materiale på andre fremmedsprog end engelsk afhængigt af studieretning. Inddragelse af materiale på andre sprog kan tillige åbne for en bevidsthed om, hvilken betydning oversættelse har for betydning, forståelse, fortolkning, osv.

2.2.2. Filosofi B

Gennem kernestoffet skal eleverne opnå faglig fordybelse, viden og kundskaber. Kernestoffet er:

- *væsentlige problemstillinger og temaer inden for teoretisk og praktisk filosofi, herunder emneområderne erkendelsesteori, metafysik, æstetik, samfundsfilosofi, livsfilosofi og etik.*

I modsætning til C-niveau, er der på B-niveau en række krav til konkrete problemstillinger og temaer, der skal inddrages.

Erkendelsesteori kan karakteriseres som den filosofiske disciplin, der omhandler den menneskelige erkendelses forskellige former, deres oprindelse, gyldighed og grænser. Den be-

skæftiger sig med, hvorvidt det er muligt at opnå en sikker, objektiv erkendelse, og hvilke betingelser der må gives herfor. Spørgsmålet er, om al erkendelse, herunder enhver videnskabelig erkendelse, vil være præget af subjektive forudsætninger? I dag spiller viden en væsentlig rolle i næsten alle menneskelige forhold og det nutidige samfund betegnes som et videnssamfund eller informationssamfund. Viden fremstilles som en essentiel ressource for det moderne samfund, hvorfor der kan stilles krav om fokus på begrebet viden. For hvad er kriteriet for gyldig erkendelse: Erfaring, praksis, nytte eller rationel evidens?

Metafysik er læren om virkelighedens almene træk, herunder menneskets natur. Den handler om, hvordan verden er indrettet – om hvad der overhovedet eksisterer - og hvilke grundegenskaber, den har. Metafysik er en lære om det, der går ud over fysikken. Den omhandler de spørgsmål, der er af en sådan art, at de ikke kan afgøres vha. de metoder, som fysikken og andre fagvidenskaber benytter sig af. Der gives en række klassiske metafysiske spørgsmål som: Er verden alene kendetegnet ved en materiel væren? Er alt i universet determineret, årsagsbestemt? Har mennesket en fri vilje?

Æstetik er en filosofisk disciplin, som i hvert fald i udgangspunktet omhandler det skønne og spørgsmålet om, hvorfor vi oplever det skønne som skønt. Æstetik knytter sig oprindeligt til epistemologien, fordi æstetik bl.a. handler om sansning, fornemmelse og følelse, dvs. om sanselig erkendelse. Samtidig skelnes der i den filosofiske æstetik mellem det kunstske og naturskønne. Og filosofisk æstetik er primært blevet til en beskæftigelse med kunsten og dens væsen. Særligt med den moderne kunst er der desuden gjort op med forestillingen om kunsten som et sted, hvor det skønne indtager en særligt privilegeret plads. Et centralt spørgsmål i æstetikken er: Hvad er kunst? Hvad kendetegner forholdet mellem kunst og virkelighed? Der er desuden en række normative spørgsmål, hvoraf det første lyder: Hvad er god kunst? Skal kunsten give nydelse eller erkendelse? Skal den opdrage? etc.

Samfundsfilosofi omhandler en række normative og erkendelsesmæssige problemer angående samfund og stat, dvs. den beskæftiger sig med det gode eller rette i et samfundsperspektiv. Samfundsfilosofien stiller følgende spørgsmål: Er det muligt at afgøre hvilket politisk system eller hvilken politisk ideologi, der er den bedste, den rigtigste, den nyttigste? Hvordan skal forholdet mellem individ og samfund være? Er det muligt at bestemme, hvor grænserne skal gå for individets frihed? Hvad er demokrati? Hvad er frihed? Hvad er lighed? Er disse begreber i praksis forenelige? Hvordan bør goderne fordeles, hvis det skal være retfærdigt?

Politisk filosofi ses i denne sammenhæng som en delmængde af samfundsfilosofi.

Livsfilosofi er den del af filosofien, som søger at besvare de livsanskuelsesmæssige spørgsmål om, hvordan livet lykkes, dvs. anvisninger for et godt liv.

Etik er læren om de almene retningslinjer for menneskelig handlen. I vor tilværelse som mennesker står vi ofte over for problemet om retfærdiggørelse af forskellige handlemåder og adfærdsmønstre, men hvad skal være bestemmende for vores bedømmelse af disse: værdier, pligter, intuition eller tradition? Er det muligt at opstille en objektiv etik, et regelsæt for, hvordan den enkelte skal handle i sin omgang med andre – og handle med sig selv?

– *human-, samfunds- og naturvidenskabernes videnskabsteori*

Videnskabsteori handler om, hvad der er videnskabens særpræg og hvorledes denne adskiller sig fra andre aktiviteter. Fastlæggelsen heraf kompliceres af, at der findes mange

forskellige fagvidenskaber, hvilket fordrer en undersøgelse af de enkelte fagvidenskabers egenart, om deres teoriers status og gyldighed, om deres metoder, om deres indbyrdes forhold, deres forhold til værdier osv. Et centralt spørgsmål er, om der trods dette kan findes fælles træk ved de forskellige videnskaber, der adskiller dem fra ikke-videnskab. Af andre centrale problemområder kan nævnes forholdet mellem videnskabelig teori og praksis; forholdet mellem teori og empiri; hvad karakteriserer videnskabelig argumentation? Hvad karakteriserer videnskabelige metoder?

- *grundlæggende filosofiske diskussioner, der knytter sig til forholdene mellem menneske, samfund, teknologi og natur*

Jf. beskrivelsen på C-niveau.

- *centrale filosofiske begreber og positioner*

Jf. beskrivelsen på C-niveau.

- *argumentationsteori og logik*

Mens der på C-niveau kun er krav om *elementære argumentationsteoretiske begreber* forventes dette behandlet mere udførligt på B-niveau.

Her forventes det, som beskrevet under læreplanens punkt 2.1, at eleverne både er i stand til at identificere et arguments enkeltdele, eksempelvis ud fra Toulmins argumentmodel, og kender til den syllogistiske slutningsform, herunder besidder evnen til at vurdere om et argument er holdbart eller ej, samt om det er logisk gyldigt. Dertil kommer evnen til at klart at skelne mellem induktive og deduktive slutninger samt et kendskab til nogle af de klassiske fejlslutninger.

- *en elementær filosofi- og idéhistorisk oversigt over væsentlige perioder, herunder antikken, middelalderen, renæssancen, oplysningstid, moderne tid og nyeste tid.*

Jf. beskrivelsen på C-niveau, men på B-niveau stilles der krav om bestemte nedslag i forbindelse med arbejdet hermed.

Der skal indgå materiale på engelsk samt, når det er muligt, på andre fremmedsprog.

Jf. beskrivelsen på C-niveau med hensyn til teksternes sværhedsgrad og anvendelsesmuligheder. Det kan desuden, som nævnt i punkt 2.1, være oplagt at bruge kortere engelsksprogede tekster til at dække kravet om materiale fra nyeste tid, dvs. seneste 20 år.

2.3. Supplerende stof

Eleverne vil ikke kunne opfylde de faglige mål alene ved hjælp af kernestoffet. Det supplerende stof i filosofi C skal perspektivere og uddybe kernestoffet og i det hele taget udvide den faglige horisont, så eleverne kan leve op til de faglige mål.

Den konkrete udmøntning sker under hensyntagen til den placering, faget har i den givne sammenhæng. Der tages hensyn til målene for den gymnasiale uddannelse, valgfaget indgår i.

Forholdet mellem kernestof og supplerende stof er af en sådan karakter, at begge dele skal inddrages for at leve op til 2.1, de faglige mål.

Med læreplanerne er vægten lagt på mål- og rammestyring, frem for indholdsstyring og et bestemt pensum. Alligevel kan der være tale om et stof af obligatorisk art, kernestoffet.

Det supplerende stof kan både være stof der supplerer kernestoffet i de tematiske forløb, og det danne udgangspunkt for selvstændige forløb. Der er ingen begrænsninger hvad angår materialevalg: Supplerende stof kan udgøres af såvel primærtekster, sekundærlitteratur samt andre tekster eller materialer med filosofisk indhold.

Den konkrete udmøntning sker under hensyntagen til den placering, faget har i den givne sammenhæng.

2.4. Omfang

2.4.1. Filosofi C

Det forventede omfang af fagligt stof er normalt svarende til 100-200 sider.

2.4.2. Filosofi B

Det forventede omfang af fagligt stof er normalt svarende til 250-350 sider

I undervisningen inddrages en flere forskellige typer af materialer til at belyse filosofiske spørgsmål og emner og problemstillinger. Dette materiale skal i alt udgøre en mængde, der ligger i intervallet 100/250 til 200/350 sider. Intervallet er forholdsvis bredt for at give rum for forskellig tilrettelæggelse og materialeinddragelse. Den øvre og nedre grænse kan sikre, at eleverne har et vist minimum at basere arbejdet i faget på, samtidig med at ingen oplever uoverkommelige mængder af materiale. Da mange undervisningsmidler ikke umiddelbart lader sig opgive i sidetal, og da materialernes kompleksitetsgrad kan variere, er der i læreplanen lagt op til, at man foretager et skøn over hvad det faglige indhold svarer til side-talsmæssigt. Omfangskravet er naturligvis mindre på filosofi C end på filosofi B.

Omfanget af fagligt stof anføres i undervisningsbeskrivelsen, der færdigredigeres ved afslutningen af undervisningen i det enkelte fag. Omfanget angives normalt med en sådan detaljeringsgrad, så det af undervisningsbeskrivelsen fremgår, hvorledes det faglige stof har været vægtet i undervisningsforløbet. Dette kan fx ske ved at angive et skønsmæssigt sidetal i hvert forløb eller en procentvis fordeling af stoffet.

3. Tilrettelæggelse

3.1. Didaktiske principper

Ved at anvende forskellige undervisningsformer tilrettelægges undervisningen på en sådan måde, at eleverne opnår de kompetencer, der er beskrevet under de faglige mål. Der skal anvendes såvel deduktive som induktive undervisningsprincipper. Progressionen skal blandt andet sikres gennem valg af forskellige undervisningsformer og materialer.

Arbejdet baseres hovedsageligt på læsningen af filosofiske primærtekster og sekundærlitteratur. Der læses desuden oversigtslitteratur og arbejdes med andet materiale med filosofisk indhold.

I begyndelsen af skoleåret kan undervisningen planlægges til at være relativt lærerstyret, og i de første tematiske forløb tilegner eleverne sig nødvendige færdigheder for at begå sig i undervisningen. For at opnå progression skal eleverne udvikle en selvstændighed i forhold til faget. I den induktive undervisning arbejder eleverne selvstændigt med behandling af de filosofiske problemstillinger og cases og erhverver sig dermed indsigt og større forståelse.

Arbejdet med de filosofiske temaer sker med inddragelse af forskelligt materiale: tekster, billeder, film- og lydmateriale med filosofisk indhold. Det er muligt at strukturere undervisningen sådan, at man opnår en progression ved at variere materialets type, omfang og sværhedsgrad samt gennem forskellige arbejdsformer.

Læreplanen opererer med følgende typer materiale:

a. Filosofiske primærtekster

Ved primærtekster forstås tekster, hvor forfatteren har sat sig for at behandle et givet filosofisk problem direkte, foretage en selvstændig formulering af det, foreslå en ny løsning på det og eventuelt bringe helt nye problemer på bane. Med til denne type af materiale hører også interviews med filosoffer.

b. Sekundærlitteratur

Sekundærlitteratur er her defineret som en generelt loyal, nuanceret og neutral fremstilling af en filosofisk position eller et givet filosofisk problem. Et eksempel på dette kan være et kapitel i en bog om videnskabsteori, hvor Kuhns synspunkt og argumentation bliver forsøgt fremlagt i dennes fulde kompleksitet. Et andet eksempel kan være kapitler i en bog om argumentationsteori, hvor begreberne gyldighed og sandhed fremlægges.

(a og b kaldes samlet filosofiske tekster)

c. Oversigtslitteratur

Ved oversigtslitteratur forstås opslagsværker og håndbøger, hvor en filosofisk position gengives i en forsimplet form.

Om der er tale om b. Sekundærlitteratur eller c. Oversigtslitteratur, vurderes ud fra, i hvilken grad gengivelsen tilstræber en udfoldet, nuanceret og neutral gengivelse af positionen, hvilket kendetegner b. Sekundærlitteratur, i modsætning til en forenklet fremstilling. I det sidste tilfælde er der i stedet tale om c. Oversigtslitteratur.

d. Andet materiale med filosofisk indhold

Ved andet materiale forstås tekster af forskellig art: skønlitteratur, reklamer, film, udsendelser, kunstværker, hjemmesider, sociale medier, billeder mv., der repræsenterer, diskuterer eller perspektiverer et givent filosofisk standpunkt eller en given filosofisk problemstilling og/eller løsningsforslag.

Man kan erhverve sig de filosofifaglige kvalifikationer til at behandle dette materiale via primærtekster, sekundærlitteratur og oversigtslitteratur som nævnt i læreplanens punkt 3.1 a), b) og c). Her læres fagets grundproblemer, terminologi, argumentationsform og struktur. De ofte hverdagsagtige problemstillinger og cases, som det "andet materiale" berører, kan sætte de klassiske grundproblemer og filosofiske positioner i et nyt lys og vise nye sider af disse samt blotlægge disses indbyrdes konflikter samt deres muligheder og begrænsninger.

Man har erhvervet sig faglig kompetence, hvis man kan anvende sin faglige viden uden for en snæver faglig kontekst på ikke i forvejen udpegede faglige situationer og kontekster såsom i hverdagslivets problemstillinger, i medierne og i samspil mellem fag.

For at gøre denne kompetencetilegnelse mulig, må læreren vise eleverne, at filosofiske problemstillinger findes i andet materiale og andre tekstgenrer end de traditionelle filosofiske tekster. Til dette formål inddrages andet materiale med filosofisk indhold i filosofiundervisningen. Eleverne skal endvidere ikke blot præsenteres for andet materiale, de skal også trænes i selv aktivt at finde dette. Jf. læreplanens ordlyd i 3.2. Arbejdsformer, om at eleverne på egen hånd skal *finde, analysere og diskutere supplerende filosofiske tekster eller andet materiale med filosofisk indhold*. I et temaforløb om overvågning kan denne opgave f.eks. bestå i, at eleverne skal finde materiale, der belyser temaet og de filosofiske positioner og problemstillinger, der er arbejdet med. I dette tilfælde kunne det f.eks. være tekster, som beskriver eller på anden vis forholder sig til overvågningsteknologier og/eller -situationer, som præger vores færden i den offentlige såvel som private sfære.

Det kan være hensigtsmæssigt at indlede et undervisningsforløb induktivt med andet materiale med filosofisk indhold - materiale, der tager udgangspunkt i elevernes hverdags erfaringer eller afsæt i aktuelle samfundsmæssige problemstillinger.

3.2. Arbejdsformer

Dele af læreplanens krav i forhold til arbejdsformer er fælles mellem de to niveauer, men forskellen i niveau medfører at der også er en række vigtige forskelle. Disse behandles i separate afsnit for de to niveauer.

Undervisningen tilrettelægges som mindst tre temaforløb (Filosofi B: fem temaforløb). Under hvert af temaforløbene skal der være eksempler på en tekstnær gennemgang af filosofiske primærttekster.

Temaforløbene skal enten inkludere eller være centreret omkring problematikker eller cases, der viser filosofis anvendelighed.

Det enkelte hold og den enkelte lærer kan frit tilrettelægge undervisningen, så længe kravene om minimum 3 (på B-niveau 5) temaforløb overholdes.

Filosofiske primærttekster *skal* indgå i hvert af temaforløbene, men om omfanget er der ikke angivet nogen bestemmelser.

At undervisningen tilrettelægges som temaforløb, og at disse forløb enten skal inkludere eller været centreret omkring problematikker eller cases, der viser filosofis anvendelighed, indebærer, at det stof, de sager og de forhold, som undervisningen har som sit kernestof, gøres til genstand for diskussioner, undersøgelser og lignende former for behandling. Et tema kan være bredt formuleret, f.eks. "Det gode liv", eller mere snævert afgrænset omkring en specifik problemstilling, eksempelvis "transhumanisme". Som regel vil et tema dække flere filosofiske discipliner, f.eks. vil et tema om transhumanisme typisk integrere eksistentialisme, etik, politisk filosofi og metafysik.

3.2.1. Filosofi C

I forbindelse med mindst ét af temaforløbene skal eleverne til belysning af temaet finde, analysere og diskutere supplerende filosofiske tekster eller andet materiale med filosofisk indhold. Arbejdet skal munde ud i en reflekteret formidling af resultaterne. Arbejdet kan tilrettelægges, så det tager udgangspunkt i udvikling og vurdering af løsningsforslag i forhold til almene, virkelighedsnære og filosofiske problemstillinger.

For at indfri kravet om, at eleverne *til belysning af temaet skal finde, analysere og diskutere supplerende filosofiske tekster eller andet materiale med filosofis indhold*, må læreren vise eleverne, at filosofiske problemstillinger findes i andet materiale og andre tekstgenrer end de traditionelle filosofiske tekster. Det er bl.a. til dette formål, at andet materiale med filosofisk indhold inddrages i filosofiundervisningen. Desuden er hensigten, at eleverne trænes i selv aktivt at finde disse former for materiale. I et temaforløb om eksempelvis overvågning kan denne opgave f.eks. bestå i, at eleverne skal finde materiale, der belyser temaet generelt eller mere specifikt de filosofiske positioner og problemstillinger, der er arbejdet med. De tekster, eleverne finder, kan naturligvis også være egentlige filosofiske tekster, altså filosofiske primærtekster (jf. 3.1. Didaktiske Principper), men her må tages forbehold for såvel sværhedsgraden af denne teksttype som sådanne teksters tilgængelighed, således at læreren bistår eleverne, i fald det er filosofiske primærtekster, de forventes at finde.

At *Arbejdet skal munde ud i en reflekteret formidling af resultaterne*, vil sige, at eleverne skal formidle, hvad de har fundet, og eksempelvis forholde sig til, hvilke filosofiske problemstillinger og løsningsforslag materialet omfatter, belyser, forholder sig til eller lignende.

At dette arbejde *kan tilrettelægges, så det tager udgangspunkt i udvikling og vurdering af løsningsforslag i forhold til almene, virkelighedsnære og filosofiske problemstillinger* kan bestå i, at eleverne vurderer de løsningsforslag, som eventuelt er indeholdt i materialet. Men det kan også omfatte, at eleverne selv udvikler løsningsforslag og vurderer disse. Arbejdet med løsningsforslag skal ikke nødvendigvis bestå i en fuldstændig arbejdsproces, der afsluttes med et egentligt produkt, men kan blot være en skitsering af den filosofiske problemstilling, og hvad der evt. kan tages af forbehold i forbindelse hermed. I forbindelse med en etisk problemstilling med dertil hørende case kan løsningsforslaget således være en tekst med etisk vurdering af casen samt en fremadrettet handlingsanvisning.

3.2.2. Filosofi B

Mindst ét temaforløb skal beskæftige sig med tekster fra nyeste tid, og mindst ét temaforløb skal have et innovativt sigte, hvor eleverne skal arbejde med virkelighedsnære, aktuelle problemstillinger med faglig relevans.

Det er et særskilt krav på B-niveau, at der i forbindelse med mindst ét af emneforløbene indgår materiale fra nyeste tid (under 2.1. defineret som seneste 20 år). Desuden er det på B-niveau at der i mindst et af de tematiske forløb lægges op til innovativt arbejde, jf. beskrivelsen heraf under C-niveau.

I løbet af undervisningen læses én længere filosofisk tekst (20-40 sider, afhængig af tekstens karakter).

Her henvises til det faglige mål ”- *demonstrere overblik over og forholde sig til en udfoldet filosofisk argumentation i én længere tekst (tekstuddrag)*” med tilhørende uddybning afsnit 2.1.2 i denne vejledning

Der skal desuden i undervisningen være eksempler på en behandling, der tager udgangspunkt i elevernes egen læsning af filosofiske tekster eller andet filosofisk materiale.

Formuleringen *Der skal desuden være eksempler på en behandling, der tager udgangspunkt i elevernes egen læsning af filosofiske tekster eller andet filosofisk materiale* skal forstås sådan, at eleverne selv prøver at udlede filosofiske problemstillinger i en given tekst. Der er med formuleringen ikke stillet noget krav om, at eleverne selv skal tilvejebringe den eller de

pågældende tekster. Læreren kommer f.eks. med en tekst eller en film, hvorefter eleverne læser/ser materialet og byder på, hvad der er af filosofisk indhold.

Mod slutningen af undervisningen gennemføres et projekt (seks til otte timer af undervisningstiden), hvor eleverne til belysning af ét af de gennemgåede temaforløb skal finde, analysere og diskutere supplerende filosofiske tekster eller andet materiale med filosofisk indhold. Projektets emne, der vælges af eleven under vejledning af læreren, kan være enkeltfagligt eller indgå i fagligt samspil. Arbejdet kan tilrettelægges, så det tager udgangspunkt i udvikling og vurdering af løsningsforslag i forhold til almene, virkelighedsnære og filosofiske problemstillinger.

Arbejdet, der organiseres individuelt eller i grupper (maksimum tre personer), afsluttes med et projekt (tre til fem sider pr. deltager). Elever, der samarbejder i en gruppe, har fælles ansvar for det afleverede projekt.

Det afsluttende projekt er forud for eksamen ikke rettet eller kommenteret af læreren. Hvis der gives årskaracter i faget, skal projektet indgå i fastsættelsen heraf.

På B-niveau gennemføres et projekt, hvor eleverne til belysning af ét af de gennemgåede temaforløb skal finde, analysere og diskutere supplerende filosofiske tekster eller andet materiale med filosofisk indhold. Eleven vælger selv, hvilket af de gennemgåede temaforløb projektet skal knytte sig til, under vejledning af læreren, der også vejleder eleven med hensyn til det mere specifikke emnevalg for projektet. Arbejdet med projektet organiseres individuelt eller i grupper (højst 3 personer) og afsluttes med en projektrapport (3-5 sider pr. deltager). I fald projektet udarbejdes i en gruppe, er det vigtigt at eleverne er klar over, at de alle er ansvarlige for alle dele af det afleverede projekt. Som udgangspunkt er projektet enkeltfagligt, men det kan også indgå i et fagligt samspil. I så fald fokuserer undervisningen og vejledningen på projektets filosofifaglige indhold, og det er også dette, der er udgangspunktet for den del af eksamen, som omhandler projektet.

I læreplanen fremgår det, at *arbejdet [med projektet] kan tilrettelægges, så det tager udgangspunkt i udvikling og vurdering af løsningsforslag i forhold til almene, virkelighedsnære og filosofiske problemstillinger*. Hermed menes både elevernes vurdering af løsningsforslag, som er indeholdt i det materiale, de har skullet forholde sig til undervisningen, men også at det kan dreje sig om, at eleverne selv udvikler løsningsforslag og vurderer disse som et del af projektarbejdet. Hvad der her nærmere forstås ved løsningsforslag, er beskrevet under det tilsvarende punkt 3.2. i vejledningen til filosofi C.

Det afgøres lokalt på den enkelte skole, om arbejdet foregår alene i uddannelsestiden – evt. tillagt den tid, der normalt bruges til lektielæsning – eller om der tildeles fordybelsestid til arbejdet. Man kan evt. lade eleverne afrunde deres arbejde med projektrapporten med en fremlæggelse for klassen før endelig aflevering. På stx, hhx og htx skal projektet indgå i årskaracteren; dette krav findes som bekendt ikke i hf-sammenhæng. Læreplanen understreger, at eleven forud for eksamen ikke må modtage hverken en kommentering eller en bedømmelse af projektet, da dette indgår som eksamensgrundlag.

Der skal afsættes 6-8 timer af undervisningstiden til projektet. Om der gives fordybelsestid til projektet er en afgørelse, der træffes decentralt på den enkelte institution. Er der ikke tale om rettetid for underviseren, konverterer læreren noget af sin forberedelsestid i projektskrivningsperioden til at læse og kommentere projekt som fremadrettet mundtlig feedback forud for aflevering af projektet. Det kan anbefales, at eleverne i det store og hele får

mulighed for at arbejde med projektet i en række skemalagte timer, inkl. den tid de normalt ville bruge på forberedelse til de pågældende timer. Hvis faget har fået tillagt fordybelsestid, skal det skriftlige arbejde planlægges, så der er progression og sammenhæng med skriftligt arbejde i de øvrige fag.

3.3. It

Størstedelen af rammerne for it i filosofi er ens mellem de to niveauer, men der er en række ekstra krav på B-niveau, som beskrives i det nedenstående.

It-redskaber anvendes i det omfang, det er relevant for den faglige progression, og bruges til at undersøge filosofiske problemstillinger, cases og løsningsforslag. Digital formidling og vidensdeling skal indgå som en del af undervisningen.

En kritisk tilgang til anvendelsen af it og omgang med viden på internettet skal understøtte elevernes udvikling af den generelle it-kompetence og digitale dannelse.

Der er udarbejdet en vejledning til de digitale kompetencer i gymnasireformen, som angiver de digitale kompetenceområder som følgende: elevens kritiske blik på digitale medier og værktøjer, elevens indgåelse i digitale fællesskaber, elevens informationssøgningskompetencer og forståelse og refleksion over skabelse af digitale produkter.

I forbindelse med at iværksætte dette i den daglige undervisningspraksis, så kan man blive inspireret af DIDAK (AU), som har udarbejdet en række pædagogiske formater. De pædagogiske formater opsætter nogle praksis-tilgange til at kunne indarbejde sådanne digitale kompetenceområder i sin egen undervisning.

DIDAK opdeler i operationelle, informations-, deltagelses- og produktive kompetencer.

De pædagogiske formater er alene en ramme og inspiration, som underviseren selv didaktisk kan tillempe og vinkle sin egen undervisning.

Dette materiale kan frit tilgås på EMU: <https://www.emu.dk/stx/historie/arbejdet-med-digital-dannelse-i-fagene>. Der er også korte film som kort fortæller om de digitale kompetencer.

3.3.1. Særligt for filosofi B

I forbindelse med undervisningen kan internettet og andre elektroniske medier anvendes, både til informationssøgning og i forbindelse med diskussionsgrupper.

I forbindelse med undervisningen kan internettet og andre elektroniske medier anvendes, både til informationssøgning og i forbindelse med diskussionsgrupper. Det sidste er særligt oplagt på B-niveau, hvor det vil kunne indgå i et eller flere af temaforløbene.

It kan benyttes til at fremme elevernes aktive involvering og fordybelse som grundlag for en personlig og/eller social læreproces; eleverne skal tilegne sig viden, kompetencer og forståelse gennem individuelt og gruppeorienteret arbejde. Målet er her elevernes læring, midlet er lærerens tilrettelæggelse, som kan fremme dette mål, og her ses it-anvendelse som en væsentlig faktor.

- It kan styrke motivationen til at lære samt kvalificere elevernes formidlingsevne bl.a. i forbindelse med fremlæggelser og præsentationer, fordi skærmarbejde og evt. multimediaproduktion kan imødekomme nogle elevers læringsstile.
- It kan ideelt øge koncentrationen, præcisionen og overblikket, fordi eleverne i højere grad selv styrer læreprocessen.

- Diskussionsfora og konferencer styrker elevernes sprogbeherskelse, tværkulturelle og generelle kommunikative kompetencer. Disse potentialer gør det lettere at gennemføre projekter og samarbejde på tværs af fag og skoler (også internationale).
- Anvendelse af internettet som informations- og kommunikationsredskab giver mulighed for i højere grad at aktualisere og perspektivere det faglige stof. Autenticiteten i form af f.eks. e-mail og diskussioner med andre elever og ressourcepersoner, samt deling af elevernes opgaver og præsentationer udgør ligeledes en motivationsfaktor for eleverne.

En kritisk tilgang er en nødvendig ressource, når informationerne fra f.eks. internettet og andre elektroniske kilder skal vurderes. It er ikke kun et redskab i forhold til indsamlingen, formidlingen eller behandlingen af informationer eller mere generelt kommunikation. It kan også sættes i en samfundsmæssig og dermed filosofisk kontekst. Hvilken betydning har internettet f.eks. for generering af viden, erkendelse, anvendelsen af magt og for etikken? Arbejde med sådanne filosofiske problemstillinger vil tillige understøtte udviklingen af elevernes digitale dannelse. Se i øvrigt ovenfor mht. materiale (DIDAK) til at didaktisk planlægge IT og de digitale kompetencer i den daglige undervisning..

3.4. Samspil med andre fag

Ved tilrettelæggelsen af valgfaget filosofi inddrages elevernes viden og kompetencer fra andre fag, som eleverne hver især har, så de bidrager til perspektivering af temaerne og belysning af fagets almendannende sider.

Når læreplanen kræver, at der inddrages viden og kompetencer fra andre fag, er det ikke tanken, at dette nødvendigvis skal ske i omfattende formelle samarbejdsforløb. Dette vil ofte, f.eks. på hfe eller stx-valgfagshold, være umuligt alene af den grund, at alle elever på filosofiholdet ikke nødvendigvis er fælles om andre fag. Men læreplanen lægger op til, at man som filosofilærer bør være opmærksom på, hvad der sker i andre fag f.eks. gennem uformelle samtaler med elever og kolleger.

Ind imellem (f.eks. på VUC-hold) må man nøjes med at henvise til, at et fag ofte eller typisk gør sådan og sådan. Således kan der i en gennemgang af determinismebegrebet henvises til fysik, selv om ingen elever på holdet har fysik. Alligevel kan man som filosofilærer godt forklare, at i klassisk mekanik er det almindelig metode at løse en ligning (Newtons 2. lov) med givne begyndelsesbetingelser og dermed regne ud, hvad der vil ske i al fremtid, og hvad der er sket i al fortid. Tilsvarende eksempler kan findes i andre fag, f.eks. kan der refereres til samfundsfag i et forløb om politisk filosofi. Læreplanen lægger op til, at man også skal give eksempler på, hvorledes filosofi kan perspektivere og inspirere andre fag. Lige såvel som en filosofilærer kan bruge en novelle til at belyse en eksistentialistisk pointe, kan et vist kendskab til eksistentialistisk filosofi i dansk inspirere til en interessant tolkning af en roman. På det videnskabelige niveau kan det med god ret siges, at Einstein lod sig lede af filosofiske overvejelser både til sin relativitetsteori og til sit syn på kvantemekanikken. Inden for historie kan Marx nævnes som en filosof, der har haft betydning for historie som fag og videnskab.

Med 2017-reformen og den tilhørende læreplan for studieretningsprojektet, så kan både filosofi C og B være en del af studieretningsprojektet, givet at eleven vælger et andet fag, som er et studieretningsfag på A-niveau. I læreplanen for både C og B i filosofi indgår det i bedømmelseskriterierne at ved prøver, at, hvor faget indgår i fagligt samspil med andre fag, jf. afsnit 4.3: bedømmelseskriterier, så skal eksaminanden kunne ”*behandle problemstil-*

linger i samspil med andre fag”, samt ”demonstrere viden om fagets identitet og metoder”. Dertil skal man naturligvis forholde sig til de mere konkrete skriftlige og mundtlige bedømmelseskriterier i SRP-læreplanen. I forbindelse hermed, kan det være en god idé, at man i undervisningen løbende gør det tydeligt for eleven, hvilken faglig identitet og hvilke metodiske tilgange filosofifaget bidrager med – også fordi det kan afhjælpe eleven med at overveje om faget overhovedet kan anvendes/bidrage i kombination med et givent studieretningsfag på A-niveau i forhold til en given problemstilling.

4. Evaluering

4.1. Løbende evaluering

Eleven skal undervejs i forløbet mindst én gang i hvert semester bibringes en klar opfattelse af niveauet for og udviklingen i det faglige standpunkt. I den opfølgende vejledning skal der gives konkrete anvisninger til, hvordan forbedringerne i det faglige standpunkt kan opnås i forhold til både tilegnelse af viden og kundskaber, samt træning af kompetence til at indgå i filosofiske diskussioner m.m. I vejledningen skal indgå overvejelser om elevens arbejdsindsats, herunder den faglige indsats i gruppearbejde og ved individuelle elevoplæg.

Den løbende evaluering er først og fremmest formativ i sit sigte, idet dens formål er at styrke den enkelte elevs udvikling og gøre læringsmiljøet bedre. Til forskel herfra er den summative evaluering af afsluttende karakter.

Den løbende evaluering bør undersøge den enkelte elevs og klassens standpunkt, udvikling og niveau, vurdere det og på baggrund heraf udstikke retningslinjer for det videre arbejde.

Den løbende evaluering har i forhold til den enkelte elev til formål:

- at bevidstgøre eleverne om deres faglige niveau
- at klargøre udviklingen i det faglige standpunkt
- at give eleverne forståelse af deres udviklingspotentiale
- at eleverne skal forholde sig til deres stærke og svage sider i forhold til faget
- for at tydeliggøre læringsperspektivet ved forskellige arbejdsformer

Den løbende evaluering har i forhold til undervisningen til formål:

- at udvikle og forbedre læringsmiljøet
- at styrke elevernes engagement og indsats
- at synliggøre emnevalg og undervisningsmaterialer i forhold til de faglige mål

Evalueringskravet kan opfyldes på flere måder, og det kan være hensigtsmæssigt at anvende forskellige former i løbet af skoleåret.

4.2. Prøveform

4.2.1. Filosofi C

Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af en opgave med et tema og bilagsmateriale. Bilagsmaterialet belyser en filosofisk problemstilling eller case og skal bestå af både kendt og ukendt materiale. Det kendte materiale skal være filosofiske primærtekster eller i særlige tilfælde sekundærlitteratur.

En opgaves tema er kendt af eksaminanderne, idet det er identisk med et forløbs tema.

Opgaverne, der indgår som grundlag for prøven, skal tilsammen i al væsentlighed dække de faglige mål. Den enkelte opgave må anvendes højst tre gange på samme hold.

Opgaverne skal bestå af to til fire tekster med et samlet omfang på to til tre normalsider a 2400 enheder (antal anslag inklusive mellemrum). Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer tre til fem minutters afspilning til én normalside. Hvis andre typer af materiale indgår i opgaven, omregnes deres omfang baseret på skøn.

Eksaminationstiden er ca. 24 minutter pr. eksaminand. Der gives ca. 48 minutters forberedelsestid.

Eksaminationen indledes med eksaminandens præsentation og former sig derefter som en samtale mellem eksaminand og eksaminator med udgangspunkt i opgaven.

Opgaverne og bilagsmaterialet sendes til censor forud for prøvens afholdelse. Der fremsendes til censor mindst 5 hverdage før prøvens afholdelse, medmindre særlige forhold er til hinder herfor.

Alle spørgsmål skal være fremlagt fra første dags første eksamination. Et spørgsmål kan ikke lægges tilbage i bunken under eksamensforløbet. Antal trækningmuligheder skal overstige eksaminandernes antal med 3, så sidste elev får 4 muligheder at vælge imellem.

Jf. eksamensbekendtgørelsen er det censors opgave at påse, at prøverne er i overensstemmelse med målene og øvrige krav i reglerne om de pågældende fag og medvirker til, at prøverne gennemføres i overensstemmelse med de gældende regler. I tilfælde af alvorlige mangler sker der en indberetning fra censors side til eksamensskolen.

Det samlede bilagsmateriale må ikke overstige to til tre normalsider a 2400 anslag, inkl. mellemrum, fordelt over to til fire tekster af både kendt og ukendt karakter. Ved kendte tekster forstås normalt et til to kortere uddrag af filosofiske primærtekster af et sådant omfang, at det er muligt for eksaminanden at give en dybdegående redegørelse for den filosofiske argumentation. Kun i særlige enkelttilfælde kan den kendte tekst være en nuanceret og neutral sekundær udlægning af en filosofisk primærtekst eller grundposition. Eksaminanderne er ikke forud for prøven orienterede om, hvilke uddrag af kendte tekster, der indgår ved eksamen. Ved ukendte tekster forstås tekster, herunder elektronisk mediemateriale, af filosofisk relevans for det i opgaven angivne tema. Det kan eksempelvis være et uddrag fra en artikel, en skønlitterær tekst, et kort videoklip, billedmateriale, blogindlæg m.m.

Bilagsmateriale der anvendes i forbindelse med en eksamenssituation (kendt og ukendt tekst) skal være på dansk, jf. eksamensbekendtgørelsens §18.

Det primære formål med de ukendte tekster er at lægge op til en diskussion af det filosofiske tema, hvor eksaminanden anvender relevant filosofisk teori og/eller argumentation til at belyse en problemstilling eller case af klassisk eller hverdagsagtig karakter.

Det er vigtigt, at bilagsmaterialet ikke får karakter af en tekstmosaik, hvilket sikres ved, at teksterne ledsages af en klar taksonomisk opbygget eksamensinstruks i form af vejledende delspørgsmål. Hvert eksamensspørgsmål består således af følgende elementer:

- Et nummer, der identificerer eksamensspørgsmålet i en række
- En titel, der angiver det tema, det aktuelle eksamensspørgsmål er læst i forbindelse med

- Et prøvemateriale, som består af vedlagte tekster af både kendt og ukendt karakter. Sidstnævnte forhold angives i eksamensspørgsmålet.
- Præciserende delspørgsmål fordelt på flere taksonomiske niveauer. Eksempelvis et redegørende/analyserende spørgsmål til kendt(e) primærttekst(er); et sammenlignende eller forklarende spørgsmål; et diskuterende spørgsmål, hvor filosofien anvendes til at belyse en filosofisk problemstilling eller case. Det skal her understreges, at et redegørelsesniveau i filosofi naturligt indeholder en eller anden grad af analyse, i den forstand at en filosofisk tekstforståelse på redegørelsesniveau forudsætter en vis viden om argumentationsforløb, begrebsdefinitioner mv. Der kan dog ikke forudsættes en så uddybende analyse som på B-niveau.

Holdet bør således på forhånd være forberedt på eksamensformen og via den daglige undervisning være øvet i at redegøre for og diskutere filosofiske problemstillinger og/eller cases ud fra forskellige filosofiske grundpositioner.

Til eksamen foreligger bilagsmaterialet for så vidt muligt i papirform, så eksaminanden kan understrege og skrive noter mv. i selve prøvematerialet. Det anbefales, at eksamensteksterne er forsynet med linjenumre, så eksaminanden kan bruge teksterne dokumenterende på et detaljeret niveau ved eventuel oplæsning af meget korte centrale passager. Hvis der anvendes videoklip, eller andet elektronisk materiale, bør materialet være tilgængeligt i såvel forberedelseslokalet som eksamenslokalet, hvilket i så fald kan kræve en særskilt afspilningsenhed i hvert lokale.

4.2.2. Filosofi B

Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af eksaminandens projekt, jf. pkt. 3.2, og en opgave med et tema, bilagsmateriale og spørgsmål til det udarbejdede projekt.

Eksaminationstiden er ca. 30 minutter pr. eksaminand. Der gives ca. 60 minutters forberedelsestid. Opgaverne og projekterne sendes til censor forud prøvens afholdelse.

Opgaverne, der indgår som grundlag for prøven, skal tilsammen i al væsentlighed dække de faglige mål og den gennemførte undervisning.

En opgaves tema er kendt af eksaminanderne, idet det er identisk med et forløbs tema.

Bilagsmaterialet belyser en filosofisk problemstilling eller case og skal primært bestå af ukendt materiale, men der kan indgå kendte tekster, i fald der er tale om filosofiske primærttekster.

Der udleveres et til tre spørgsmål til det udarbejdede projekt. Spørgsmålene skal angive hvilke problemstillinger eller perspektiver, der ønskes inddraget i præsentationen.

Den enkelte opgave må anvendes højst tre gange på samme hold.

Opgaverne skal bestå af to til fire tekster med et samlet omfang på to til 3½ normalside a 2400 enheder (antal anslag inklusive mellemrum). Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer tre til fem minutters afspilning til én normalside. Hvis andre typer af materiale indgår i opgaven, omregnes deres omfang baseret på skøn.

Eksaminationen tager udgangspunkt i eksaminandens præsentation af projektet med inddragelse af de udleverede spørgsmål.

Eksaminationen former sig derefter som en samtale mellem eksaminand og eksaminator, på baggrund af eksaminandens præsentation af bilagsmaterialerne.

Det samlede bilagsmateriale må som bekendt ikke overstige to til 3½ normalside a 2400 anslag, inkl. mellemrum, fordelt over to til fire tekster.

En af de centrale forskelle mellem filosofi C og B er, at der på B-niveau primært er tale om ukendte tekster af et omfang på op til 3½ normalside, men at kendte tekster kan indgå, for så vidt som der er tale om filosofiske primærtekster. En anden central forskel mellem filosofi C og filosofi B er, at eksamen er todelt, idet den første del former sig som en præsentation af eksaminandens projekt på baggrund af de til eksamen udleverede spørgsmål, mens den anden del former sig på samme måde som filosofi C-eksamen, med mulighed for at have bilagsmateriale med større omfang, højere andel af ukendt materiale og med større krav i de faglige mål.

Alt bilagsmateriale der anvendes i forbindelse med eksamen skal være på dansk, jf. eksamensbekendtgørelsens §18.

Til den anden del af eksaminationen gælder det også på B-niveau om at tilrettelægge teksterne således, at eksaminanden både har mulighed for at gøre rede for en eller flere filosofiske argumenter og *anvende* relevante filosofisk teori og/eller argumentation til at belyse problemstillingen eller casen.

I anden del af eksamen kan indgå uddrag af kendte filosofiske primærtekster, hvis det understøtter elevens mulighed for at behandle teksterne på en kvalificeret måde, og de kan med fordel kombineres med materiale, som viser filosofi i anvendelse på problemstillinger og cases af en mere konkret, hverdagsagtig karakter.

Som for C-niveauet gælder det i B-prøvens anden del om at undgå, at bilagsmaterialet får karakter af en tekstmosaik. Se yderligere uddybning på C-niveau.

Det bør bemærkes, at der selvfølgelig er tale om en samlet helhedsvurdering, og der skal tages hensyn til, at eleverne kan blive stillet forskelligt afhængigt af, hvorvidt der er sammenhæng mellem projektets tema og det i bilagsmaterialet angivne tema.

Regler vedrørende eksaminandernes brug af internettet for at tilgå tilladte hjælpemidler ved prøverne fremgår af § 6 i ”Bekendtgørelse om visse regler om prøver og eksamen i de gymnasiale uddannelser”.

I vejledningen til denne bekendtgørelse er der givet eksempler på, hvilke hjælpemidler der må, og hvilke der ikke må tilgås via internettet.

4.3. Bedømmelseskriterier

Bedømmelsen er en vurdering af, i hvilken grad eksaminandens præstation opfylder de faglige mål, som de er angivet i pkt. 2.1.

Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering af eksaminandens mundtlige præstation.

Ved prøve, hvor faget indgår i fagligt samspil med andre fag, lægges der vægt på at eksaminanden kan:

- *behandle problemstillinger i samspil med andre fag*
- *demonstrere viden om fagets identitet og metoder.*

For at sikre en individuel bedømmelse af eksaminanderne er det vigtigt, at der efter eksaminandens fremlæggelse og den faglige dialog er god tid til votering, hvor punkter fra den mundtlige fremlæggelse i forhold til relevante faglige mål og perspektiver uddybes.

Ved uenighed omkring karakterfastsættelse, følges reglerne herom i bekendtgørelse om karakterskala og anden bedømmelse, § 14.

Oversigt over karakterskalaen

12	Fremragende	Karakteren 12 gives for den fremragende præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler.
7	God	Karakteren 7 gives for den gode præstation, der demonstrerer opfyldelse af fagets mål, med en del mangler.
02	Tilstrækkelig	Karakteren 02 gives for den tilstrækkelige præstation, der demonstrerer den minimalt acceptable grad af opfyldelse af fagets mål.

Eksempel på karakterbeskrivelser for mundtlig prøve i filosofi C

		Mundtlig prøve
12	Fremragende	Fremstillingen er meget velstruktureret og sikker, og der udvises fremragende evne til at indgå i en fagligt funderet filosofisk diskussion. Der redegøres særdeles kvalificeret for og demonstreres viden om filosofiske problemstillinger i deres sammenhæng. Eksamensmaterialet karakteriseres og behandles udtømmende, herunder med angivelse af traditionelle løsningsforslag til givne filosofiske problemer, med kun få uvæsentlige mangler. Filosofiske synspunkter og problemstillinger karakteriseres og vurderes velargumenteret, sagligt og nuanceret.
7	God	Fremstillingen er overvejende struktureret og sikker, og der udvises evne til at indgå i en fagligt funderet filosofisk diskussion, hvor flere, men ikke alle væsentlige aspekter inddrages. Der redegøres i rimelig grad for og demonstreres viden om filosofiske problemstillinger i deres sammenhæng. Eksamensmaterialet karakteriseres og behandles overvejende sikkert, herunder med angivelse af traditionelle løsningsforslag til givne filosofiske problemer, dog med adskillige mangler. Filosofiske synspunkter og problemstillinger karakteriseres og vurderes sammenhængende og i hovedsagen velargumenteret.
02	Tilstrækkelig	Fremstillingen er ustruktureret og usikker, og der udvises kun i mindre grad evne til at indgå i en fagligt funderet filosofisk diskussion. Der redegøres noget usammenhængende for og demonstreres en mangelfuld viden om filosofiske problemstillinger i deres sammenhæng. Eksamensspørgsmålet karakteriseres og behandles med manglende præcision, dog med elementær angivelse af traditionelle løsningsforslag til givne filosofiske problemer. Filosofiske synspunkter og problemstillinger karakteriseres og vurderes på et elementært niveau, hvor enkelte væsentlige aspekter inddrages i minimalt acceptabelt omfang.

Eksempel på karakterbeskrivelser for mundtlig prøve i filosofi B

		Mundtlig prøve
12	Fremragende	Fremstillingen er meget velstruktureret og sikker, og der udvises fremragende evne til at indgå i en fagligt funderet filosofisk diskussion. Der redegøres særdeles kvalificeret for og demonstreres viden om filosofiske problemstillinger i deres sammenhæng. Præsentationen af projektet er velstruktureret og inkluderer fyldestgørende svar på de udleverede spørgsmål. Eksamensmaterialet analyseres og perspektiveres udtømmende, herunder med angivelse af traditionelle løsningsforslag til givne filosofiske problemer, med kun få uvæsentlige mangler. Filosofiske synspunkter og problemstillinger karakteriseres og vurderes velargumenteret, sagligt og nuanceret.
7	God	Fremstillingen er overvejende struktureret og sikker, og der udvises evne til at indgå i en fagligt funderet filosofisk diskussion, hvor flere, men ikke alle væsentlige aspekter inddrages. Præsentationen af projektet er struktureret og inddrager de udleverede spørgsmål. Der redegøres i rimelig grad for og demonstreres viden om filosofiske problemstillinger i deres sammenhæng. Eksamensmaterialet analyseres og perspektiveres godt med angivelse af traditionelle løsningsforslag til givne filosofiske problemer, dog med adskillige mangler. Filosofiske synspunkter og problemstillinger karakteriseres og vurderes sammenhængende og hovedsageligt velargumenteret.
02	Tilstrækkelig	Fremstillingen er ustruktureret og usikker, og der udvises kun i mindre grad evne til at indgå i en fagligt funderet filosofisk diskussion. Præsentationen af projektet er ustruktureret og besvarer ikke de udleverede spørgsmål. Der redegøres noget usammenhængende for og demonstreres en mangelfuld viden om filosofiske problemstillinger i deres sammenhæng. Eksamensmaterialet analyseres og perspektiveres med manglende præcision, dog med elementær angivelse af traditionelle løsningsforslag til givne filosofiske problemer. Filosofiske synspunkter og problemstillinger karakteriseres og vurderes på et elementært niveau, hvor enkelte væsentlige aspekter inddrages i minimalt acceptabelt omfang.